

*Biblioteka*  
NASLIJEDE

**TIM** *press*

*Biblioteka NASLIJEĐE*

## **Životinje pred sudom**

**Edward Payson Evans**

*Odabir tekstova iz knjige*

**The criminal prosecution and capital  
punishment of animals**

Knjigu je prvi put 1906. u Londonu objavio  
izdavač W. Heinemann

© **TIM press d.o.o., Zagreb**

Tel.: 01 611 97 13; Faks: 01 611 97 14

E-mail: [tim.press@tim-press.hr](mailto:tim.press@tim-press.hr)

[www.tim-press.hr](http://www.tim-press.hr)

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,  
fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati  
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

ISBN 978-953-7177-93-5

*Ilustracija na naslovnici*

Suđenje krmači i prašćićima u Lavegnyju, autor nepoznat.

Edward Payson Evans

# Životinje pred sudom

Kazneni progon i smrtna kazna  
za životinje

*S engleskoga preveo i pogovor napisao*  
Hrvoje Gračanin

Zagreb, 2014.



# SADRŽAJ

Bube i zvjerad pred zakonom	7
<i>Kraljevstvo praznovjerja</i>	49
<i>Suđenja i kazne</i>	62
Srednjovjekovna i moderna penologija	141
Dodatak	191
Pogovor: Edward Payson Evans o životinjama na udaru pravosuđa ( <i>Hrvoje Gračanin</i> )	203
Bibliografija	207



## BUBE I ZVJERAD PRED ZAKONOM

N avodno je Barthélemy de Chassenée, znameniti francuski pravnik iz šesnaestog stoljeća (rođen 1480. godine u Issy-l'Evêqueu), stekao slavu kao odvjetnik nekih štakora kojima se sudilo pred crkvenim sudom u Autunu pod optužbom da su u toj pokrajini zločinački izjeli i obijesno uništili urod ječma. Nakon pritužbe koju je službeno uložilo poglavarstvo, službenik ili biskupov vikar, koji je u takvim slučajevima bio nadležan, naložio je krivcima da se pojave na ročištu i Chassenéea imenovao njihovim braniteljem.

S obzirom na lošu reputaciju i zloglasnu krivnju svojih šticećenika, Chassenée je bio primoran poslužiti se svakovrsnim pravnim smicalicama i varkama, molbama za odgodu i drugim tehničkim prigovorima, sve u nadi da će pronaći kakvu rupu u mreži zakona kroz koju bi optuženici mogli umaći ili da će barem otegnuti i ublažiti sučevu presudu. Prije svega, isticao je da jedan jedini sudski poziv nije dostatan da ih se sve obavijesti, budući da su njegovi branjenici su bili raspršeni na širokom području i stanovali u mnogobrojnim selima. Uspio je tako ishoditi drugi sudski poziv koji se imao obznaniti s propovjedaonica u svim župama što su ih nastavali rečeni štakori. Nakon isteka

popriličnog vremena koje je proteklo prije nego što se nalog mogao provesti u djelo i objava propisno razglasiti, ispričao se zbog ogluhe ili nepojavljivanja svojih štíćenika pozvavši se na dužinu i teškoće putovanja i ozbiljne pogibelji kojima je bilo praćeno zbog neumorne budnosti njihovih smrtnih neprijatelja, maćaka, koje su motrile svaki njihov pokret i s opakom ih nakanom vrebale u zasjedi na svakom uglu i u svakom prolazu. U tom trenutku Chassenée se poduljim govorom obratio sudu kako bi pokazao da osoba, ako je pozvana pojaviti se na nekom mjestu na koje ne može doći u sigurnosti, smije iskoristiti pravo žalbe i odbiti pokoriti se nalogu, makar takva žalba bila izričito isključena u sudskom pozivu. O argumentu se raspravljalo s ozbiljnošću kao da je u pitanju obiteljska zavada između Capuleta i Montaguea u Veroni ili Colonne i Orsinija u Rimu.

Kasnije u životu Chassenéea su podsjetili na pravno načelo ustanovljeno na taj način i pozvali ga da ga primijeni u korist štíćenika koji su bili vredniji njegove zaštite nego što je to bila horda skitalačkih glodavaca. Godine 1540. predsjedao je sudskom skupštinom, poznatom kao parlament Provanse, u znamenitoj prigodi kad se vodila rasprava o nepravličnoj mjeri za iskorjenjivanje krivovjerja istrebljenjem valdenga u selima Cabrièresu i Merindolu. Jedan od članova sudišta, gospodin iz Arlesa imenom Renaud d'Alleins, odvažio se predsjedajućem službeniku reći da bi bilo krajnje nepravedno ako bi se ti nesretni krivovjerci osudili a da im se ne omogući saslušanje i odvjetniku ne dopusti govoriti u njihovu obranu ne bi li na taj način bili okruženi svim jamstvima pravde, dodavši da je istaknuti pravnik prije ustrajao na tom pravu pred sudom u Autunu i tvrdio da se čak ni životinjama ne smije suditi ni presuditi a da prikladna osoba nije bila imenovana zalagati se za njihov slučaj. Chassenée je potom od kralja



primio odluku kojom se nalagalo da se optuženi valdenzi saslušaju. No njegova smrt, koja je vrlo brzo uslijedila, promijenila je stanje stvari i spriječila svaki dobar učinak koji je taj jednostavni čin pravde mogao polučiti.

U izvještaju o suđenju što ga je u *Thémis Jurisconsulte* za 1820. godinu objavio Jacques Berriat Saint-Prix po ovlasti predsjednika Pariškog parlamenta, proslavljenog Jacquesa Augustea De Thoua, nije zabilježena presuda koju je obznanio službenik. No kakva god bila sudska odluka, domišljatost i oštromnost kojima je Chassenée vodio obranu, pravna učenost koju je djelotvorno unio u slučaj i rječitost njegove molbe privukle su zanimanje javnosti i stvorile njegovu slavu kaznenog pravnika i sudskog govornika.

Navodno je Chassenée bio uposlen u nekoliko slučajeva takve vrste, međutim čini se da nikakvi zapisi o njima nisu sačuvani, premda je moguće da leže negdje zakopani u prašnjavim arhivama kakvoga opskurnoga provincijskoga gradića u Francuskoj, nekoć sjedišta crkvenog suda. Ipak, čitavu je temu sam iscrpno obradio u knjizi naslovljenoj *De excommunicatione animalium insectorum* (*O izopćenju životinja i kukaca*). Ta rasprava, inače prva od šezdeset i devet *consilia*, priručnika koji su sadržavali mišljenja o različitim pravnim pitanjima što su se doticala držanja i prijenosa imovine, neotuđivog nasljedstva, pozajmica, ugovora, miraza, oporuka i srodnih tema i koja zauzimaju neobično mjesto u povijesti pravne znanosti, izvorno je objavljena 1531. te pretiskana 1581. i ponovno 1588. godine. Izdanje na koje se misli u ovom djelu prvi je pretpisak iz 1581. godine, čiji se primjerak nalazi u Kraljevskoj dvorskoj i državnoj knjižnici u Münchenu (*Königliche Hof- und Staatsbibliothek München*).<sup>1</sup>

<sup>1</sup> Danas je to Bavarska državna knjižnica (*Bayerische Staatsbibliothek*). (Hrvatski prijevod bilješkama popratio Hrvoje Gračanin – op. ur.)

Ta je osebjuna rasprava, čini se, izvorište imala u molbi koju su stanovnici Beaunea uputili crkvenom sudištu u Autunu u vezi s odlukom o izopćenju upravljenom protiv nekih štetnih kukaca nazvanih *huberes* ili *hurebers*, po svoj prilici vrsti skakavaca ili cvrčaka. Zahtjevu je udovoljeno i pogubna su stvorenja bila propisno prokleta. Chassenée sada postavlja pitanje može li se takvo što učiniti zakonito i pravovaljano i na koji bi se način trebalo provesti. „Glavno je pitanje“, kaže on, „može li se sudskim nalogom navesti takve kukce da odu s mjesta gdje nanose štetu ili da se, pod kaznom anateme ili vječnog prokletstva, suzdrže od toga da ondje nanose štetu. I premda u prošlim vremenima nije nikad bilo nikakve sumnje s tim u vezi, ipak sam smatrao da predmet treba temeljito nanovo ispitati kako ne bih zapao u pogrešku koju žigoše Ciceron o stvarima koje ne poznajemo, a koje tobože razumijemo, pa stoga ishitreno pristajemo uz njih.“ Svoju je raspravu podijelio na pet dijelova ili, bolje rečeno, raspravlja o predmetu u pet poglavlja: „Prvo, da se ne bi činilo da izlažem svjetini kako se te životinje nazivaju na latinskom; drugo, mogu li se te naše životinje sudski pozvati; treće, mogu li ih sudski pozvati prokurator i, ako im je naloženo osobno se pojaviti, mogu li ih zastupati zamjenici, tj. prokurator koji je imenovao sudac koji ih je sudski bio pozvao; četvrto, koji je sudac, bilo svjetovni ili crkveni, ovlašten suditi im i kako voditi protiv njih postupak i izvršiti presudu koja im je izrečena; peto, što čini anatemu i kako se ona razlikuje od izopćenja.“ Chassenéeova metoda istrage nije metoda filozofa mislioca koji raspoređuje činjenice prema općim pravilima i slijedi ih do racionalnih uzroka, nego on kombinira metodu pravnik koji navodi presedane i ispituje svjedoke s metodom teologa koji važe autoritete i nudi

nam tekstove umjesto argumenata. Pomnjlivo izbjegava svako psihološko umovanje ili metafizičko umovanje i jednostavno smjera pokazati da su civilni i crkveni sudovi sudili životinjama, osuđivali ih i dosuđivali im kazne te da se ovlast tih sudišta općenito priznavala.

Navedeni dokumentarni izvor crpi iz brojnih raznovrsnih vrela: tekstovi Starog i Novog zavjeta, poganski pjesnici i filozofi, patristički teolozi i homilisti, srednjovjekovni hagiografi, Vergilije, Ovidije, Plinije, Ciceron, Katon, Aristotel, Seneka, Silije Italik, Boëcije, Grgur Veliki, Pico della Mirandola, Mojsijevi zakoni, Danielova proročanstva i Justinijanove *Institucije* jednako su primorani dati doprinos i citiraju se kao istovrijedni autoriteti. Sve što upadne u mrežu njegove učenosti dobar je ulov, bio to losos ili morski ježinac. Može li se naći dvanaest svjedoka u korist neke izjave, a samo dva su protiv, njegov se razum sagiba pred voljom većine i prihvaća postavku kao dokazanu. Ipak, mora mu se odati priznanje da u ovom predmetu nastupa strogo nepristrano i savršeno pravično, uzima svaki dokaz koji mu je pri ruci i ne pokušava nakrcati klupu za svjedoke.

Presilno je njegovo poznavanje opskurnih i sada sasvim zaboravljenih pisaca, svjetovnih i crkvenih. Poput mnogih učenjaka svoga vremena bio je čudesno naobražen, a da se nimalo nije isticao jasnoćom ili originalnosti misli. Odista, čini se da golemost njegove erudicije prije koči nego što pomaže silovitom uzlazu njegovih intelektualnih sposobnosti. Često se prepušta logičkim finesama koje su toliko plitke u svojoj naokoj ispravnosti da ne bi mogle obmanuti ni najvećeg prtljavca u dijalektici; a čitatelj neprestano pada u napast da na njegovu napornu argumentaciju odgovori onako kao Toby, ujak Tristrama Shandyja, na pedanterije desetnika Trima, „zviždućuci šest

taktova Lillibullera“<sup>2</sup>. Primjeri koje navodi nude dojmjljive slike teške lakovjernosti kojima je silno konzervativan um pravnika koji sipa presedane sklon pasti lakim plijenom. Navada da se znanje i vodstvo traže isključivo u zapisima i tradicijama prošlosti, u tzv. „mudrosti vjekova“, njega čini naročito podložnim tomu da svaki čin i riječ staroga doba smatra nužno mudrim i mjerodavnim.

U dokaz moći anatema Chassenée se poziva na zmijino prokletstvo u Edenskom vrtu zbog čega je za sva vremena prisiljena gibati se po truhu; Davidovo proklinjanje gora Gilboe tako da ne iskuse ni kiše niti rose; Božju kletvu izrečenu nad gradom Jerihonom zbog čega su se njegove snažne zidine srušile pred ječajima truba; i, u Novom zavjetu, uvenulo stablo smokve u Betaniji. Isusove riječi „Svako stablo koje ne rađa dobrim plodom siječe se i u ogranj baca“<sup>3</sup> on tumači ne samo kao najbolji način da se riješite smetnje u voćnjaku, nego i kao osudu i kaznu drvetu zbog prekršaja i nadodaje: „Ako je stoga dopušteno uništiti stvar bez razuma jer ne daje ploda, još više je dopušteno prokleti je jer veća kazna uključuje i manju.“

Engleski profesor bogoslovlja Richard Chevenix Trench opravdava uvenuće besplodnog drveta smokve po istoj osnovi ili barem prema sličnom postupku umovanja: „Nije kažnjeno stoga što nije imalo ploda, nego stoga što je glasom onoga lišća obznanjivalo da ploda ima; ne stoga što je bilo jalovo, nego stoga što je lagalo.“

2 *Lillibullero* naslov je pučke pjesme vjerojatno nastale početkom 17. stoljeća u Irskoj, a njezina melodija se raširila u Engleskoj tijekom građanskog rata sredinom stoljeća. Fraza je iz romana *Život i nazori gospodina Tristrama Shandyja* (*The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*) engleskog književnika Laurencea Sternea (1713. – 1768.).

3 Matej 7:19 (*Jeruzalemska Biblija. Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz „La Bible de Jérusalem“*). Uredili Adalbert Rebić, Jerko Fućak, Bonaventura Duda. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1994., 1402).

Prema ovoj egzegezi, izricanje hotimične laži „navuklo je kletvu“. Kriva smokva je tako stekla moralni karakter i postala je očito svjesnom zločina za koji je pretrpjela kaznu smrti; „Malone netom što je izgovorena riječ Gospodnja, strepeći je strah možda projurio kroz svaki list stabla koje je tako pogođeno u srce.“ Što se tiče krivnje i kažnjivosti predmeta, moderni bogoslov i srednjovjekovni pravnik zauzimaju isto stanovište; tek drugi, sa strožim smislom za pravo, ustraje na tomu da neće biti provedbe kazne sve dok zločinac ne bude osuđen u propisnom pravnom postupku i da će on uživati sva jamstva koja su pravne forme i tehnikalije nabacale oko njega i pod čijim se zaklonom čak i najgori kriminalac ima pravo skloniti. Naprotiv, anglikanski bi hermeneutičar opravdao kletvu i priznao valjanost anateme premda bila samo gnjevan izraz nerazumne nestrpljivosti razočarane što u pogrešno godišnje doba nije našla ploda „jer ne bijaše vrijeme smokvama“<sup>4</sup>.

Čudnovat i karakterističan primjer apsurdnih i nelogičnih zaključaka koje Chassenée neprestano izvlači iz svojih tekstova način je na koji se služi odlomkom iz Vergilijeve prve *Georgike*, u kojoj pjesnik primjećuje kako „nijedna nam vjera ne brani da vodotokove skrećemo radi navodnjavanja, da usjeve odvajamo ogradom ili da postavljamo stupice pticama“, što je sve ključno za uspješno poljodjelstvo. No iz prava da se ptice hvata u stupice naš pravnik izvodi pravo da ih se izopći jer „nikakva stupica nije snažnija od mreže anateme“. Dalekosežne dedukcije i bijedno naklapanje takve vrste ispunjaju mnoge stranice rasprave slavnoga pravnik.

Kako dolazi do nedavnijeg vremena, Chassenée spominje nekoliko slučajeva djelotvornosti anatema, pri čemu

---

4 Marko 11:13 (*Jeruzalemska Biblija*, 1450).

prihvaća ekstaze svetaca i ekstravagantne izjave hagiografa kao uvjerljivo svjedočanstvo, a da ne izražava ni najmanju sumnju u istinitost tih legendi. Tako pripovijeda kako je svećenik proglasio anatemu nad voćnjakom jer su njegovi plodovi djecu njegove župe dovodili u iskušenje i odvlačili ih od mise. Voćnjak je trpio nerodicu sve dok zabrana nije uklonjena na zahtjev vojvotkinje Burgundije. Na sličan je način biskup Lausanne<sup>5</sup> oslobodio jezero Lemana od jegulja koje su postale toliko brojne da su ozbiljno smetale čamcima i kupaćima. Drugom je prigodom isti duhovnik 1451. godine otjerao iz voda toga jezera silan broj ogromnih pijavica koje su prijetile uništiti sve velike ribe, a naročito su bile kobne za lososa, najomiljenija hrana u danima posta. Takve metode bile su i jeftine i učinkovite i, kao što nas izvješćuje Felix Malleolus<sup>6</sup> u *Raspravi o egzorcizmima* (*Tractatus de exorcismis*), naišle su na odobravanje svih učenih doktora sa Sveučilišta u Heidelbergu. Istim djelovanjem jedan je opat sladak bijeli kruh tuluškoga grofa, koji je podržavao i štitio krivovjerje, pretvorio u crni, pljesnivi kruh tako da je on koji je rado hranio duše pokvarenom duhovnom hranom bio primoran tražiti svoju tjelesnu glad grubom, neukusnom namirnicom.<sup>7</sup> Čim je izopćenje dignuto, kruh je poprimio prvotnu čistoću i

5 Riječ je o biskupu Georgesu de Salucesu (Giorgio di Saluzzo; † 4./5. XI. 1461.) iz roda markgrofova Saluzza u Pijemontu. Prethodno je bio biskup Aoste (1433. – 1440.). Dok je bio biskup Lausanne (1440. – 1461.) dogodila su se u njegovoj dijecezi dva progona vještica.

6 Felix Malleolus („mali čekić“), odnosno Felix Hemmerlin (1388./1389. – 1460./1461.) bio je istaknuti crkveni političar i heraldičar. Potkraj života uživao je zaštitu biskupa Georgesa de Salucesa.

7 Riječ je o grofu Rajmondu VI. Tuluškom (1156. – 1222., grof od 1194.), kojeg su sumnjivali da je sam albigenski katar jer je omogućivao slobodno djelovanje katara na svojem području. Opat je grofov žestok protivnik Pierre des Vaux-de-Cernay, opat cistercijskog samostana Vaux-de-Cernay te kroničar križarske vojne protiv albigenza, *Historia Albigensis*.

boju. Trierski biskup Egbert anatemizirao je lastavice koje su cvrkutanjem i grajanjem ometale pobožnu predanost vjernika i svojim izmetom svetogrdno kaljale njegovu glavu i svećeničko ruho kad bi služio za oltarom. Zabranio im je ulaziti u posvećeno zdanje pod prijetnjom smrti. I danas u Trieru postoji pučka praznovjerica da će lastavica, uleti li u katedralu, smjesta pasti na tlo i izdahnuti. Drugi sveti čovjek, poznat kao Ivan Janje, prokleo je ribe koje su izazvale njegovu srdžbu uz ishode jednako kobne za taj perajasti rod. I o slatkorječivom je sv. Bernardu zapisano da je izopćio nepregledan roj muha koje su u opatijskoj crkvi u Foignyju dodijavale vjernicima i svećenicima u službi i, gle, ujutro su sve one bile poput Sanheribove vojske, „sve sami mrtvaci“<sup>8</sup>. Vilim, opat Sv. Teodora u Reimsu, koji je zabilježio taj čudesni događaj, kaže da su muhe, čim je kletva izrečena, popadale na pod u takvom broju da ih se moralo izbacivati lopatama. Taj je slučaj, dodaje, bio toliko poznat da je proklinjanje muha u Foignyju ušlo u poslovicu i postalo tema parabole.

Prema uvriježenu prikazu, proklinjanje nije bilo tako drastično u djelovanju niti je nagnalo muhe da nestanu prije sljedećeg dana. Racionalist, čiji hladni, zatorni dah sveudilj gricka nježne pupoljke vjere, nesumnjivo bi natuknuo kako je oštar, nenadan mraz možda pospješio snagu i djelotvornost izopćenja. Svetac se utekao ovoj svirepoj i prijekoj mjeri, pripovijeda redovnik kroničar, jer je slučaj bio žuran, a „nijedno drugo sredstvo nije bilo pri ruci“. Možda to pomanjkanje drugih načina pomoći ima veze s time što nije bilo „đakona s mlatilicama za muhe“ koje su, prema suvremenom piscu, imenovali „tjerati muhe kad bi papa slavio“.

---

8 Kraljevi II 19:35 (*Jeruzalemska Biblija*, 410).

Otok Reichenau na Bodenskom jezeru, koji je ime dobio zahvaljujući svojoj plodnosti i naročito je slavan po plodovima svojih vinograda i voćnjaka, toliko je nekoć vrvio otrovnim gmazovima da ga ljudska bića nisu nastavala. Početkom osmog stoljeća, kako govori legenda, pohodio ga je sv. Pirminije i, čim je nogom stupio na njega, sva su ta stvorenja odgmizala i odmigoljila u vodu tako da je površina jezera tri dana i tri noći bila prekrivena zmijama, štipavcima i odvratnim crvima. Ta neobična protugamadna djelotvornost pripisana je štapu sv. Magnusa, apostola Algaua, koji se čuvao u samostanu St. Manga u Füssenu u Bavarskoj i od 1685. do 1770. bio opetovano nošen u svečanoj procesiji u Luzern, Zug, Schwyz i druge dijelove Švicarske radi izгона i istrebljenja štakora, miševa, hrušteva i drugih kukaca. Katkad su kletvene formule nabavljane izravno od pape i mogle su se, poput svetačkih proklinjanja, primjenjivati bez pravnih formalnosti. Tako su 1660. godine stanovnici Luzerna platili četiri pistola i jedan rimski talir<sup>9</sup> za jedan takav dokument. Dana 15. studenog 1731. gradsko vijeće Thonoua u Savoiji odlučilo je pridružiti se drugim župama spomenute pokrajine kako bi od Rima ishodili izopćenje upereno protiv kukaca, čiji se trošak imao procijeniti *pro rata*<sup>10</sup>. Godine 1740. komuna Piuro kupila je od Njegove Svetosti sličnu anatemu. Iste je godine komunalno vijeće Chiavenne raspravljalo o tome je li umjesno da se u Rim uputi molba za kletvu protiv buba i medvjeda. U prosincu 1752. isto je tijelo predložilo poduzimanje sličnih prijekih mjera ne bi li se oslobodili pošasti glodavaca. Godine 1729., 1730. i 1749. gradsko je vijeće Luzerna zapovjedilo da se na Dan sv. Magnusa

9 Pistol je španjolski zlatnik, a rimski talir srebrni novac izvorno kovan u Svetom Rimskom Carstvu.

10 Lat.: razmjerno, proporcionalno.



organiziraju procesije od crkve sv. Franje do Petrove kapele kako bi se otjerali žišci. Taj se običaj obdržavao svake godine od 1749. do 1798. Tu je pompoznu ceremoniju u protestantskim zemljama istisnuo službeno određeni dan posta i molitve.

U svom „Prvom savjetu“ Chassenée se ne bavi samo procedurama niti pruža samo obrasce za žalbe koje će oštećena strana sastaviti i podnijeti sudu te korisne naputke za fiškala u obavljanju njegova zakučastog i zakutnog zvanja, nego i razmatra mnoga pravna načela koja se dotiču nadležnosti sudova, funkcija sudaca i drugih karakterističnih pitanja građanskog, kaznenog i kanonskog prava. Životinjama bi, kaže on, trebali suditi crkveni sudovi, osim u slučajevima kad kazna podrazumijeva prolijevanje krvi. Crkveni sudac nema kompetenciju u *causa sanguinis*<sup>11</sup> te smije izreći samo kanonske kazne, premda može imati nadležnost u vremenitim pitanjima i kažnjavati zločine koji ne uključuju smrtnu kaznu. Iz tog razloga Crkva nikad nije osuđivala krivovjerce na smrt, nego ih je, donijevši odluku da moraju umrijeti, predavala svjetovnoj vlasti radi formalne osude, obično pod ispraznom i licemjernom izlikom da ih preporuča za milost. U gonjenju životinja sudski se poziv obično obznanjivao s propovjedaonice župne crkve i čitav je sudski postupak imao izričito crkveno obilježje. U većini je slučajeva predsjedavajući sudac ili službenik bio župni vikar koji je djelovao kao zamjenik dijecezanskog biskupa. Prigodice je u tom svojstvu službovao kapelan. Ponekad se suđenje održavalo pred građanskim sucem prema ovlasti Crkve ili se slučaj podnosio na presudu konjuratoru<sup>12</sup> koji bi, međutim, imenovao dva prokuratora da se zalažu za tužitelja, odnosno za tuženika, a koji bi njegovu pravorijeku

11 Lat.: krvni slučaj, sudski slučaj s krvoprolićem.

12 Lat.: suprisežnik, suzaklinjatelj.

podali primjeren pravni oblik. Odista, čini se da se riječ „konjurator“ koristila kao pučka oznaka za osobu, bila ona svećenik ili laik, koja je na takvim suđenjima obnašala sudske funkcije, po svojoj prilici stoga što se u pravilu osuda mogla izvršiti tek konjuracijom ili zazivanjem nadnaravne pomoći.

Druga stvar koja nam se doima jako komičnom, ali o kojoj se morala donijeti odluka prije nego što bi se suđenje nastavilo, ticala se toga treba li optuženika smatrati klerikom ili laikom. Chassenée misli kako nema potrebe provjeravati svaki pojedinačni slučaj, nego da u životinjama valja vidjeti laičke osobe. To treba, izjavljuje on, biti opća pretpostavka; no ako tko želi potvrditi da su nositelji *ordo clericatus*<sup>13</sup> i da imaju pravo na kleričke povlastice, teret dokazivanja počiva na njemu i obvezan ga je prikazati. Naš bi pravnik vjerojatno načinio iznimku u slučaju kukca kojeg entomolozi zovu *clerus*<sup>14</sup>; u svakom slučaju, da je buba toga imena bila dovedena pred sud, sigurno je da bi učenost i oštroumlje prikazani u raspravnom postupku bili zapanjujući. Smijemo se finesama i doskočicama srednjovjekovnih teologa koji su ozbiljno raspravljali o budalastim pitanjima kao što je probavljivost posvećenih elemenata u euharistiji; međutim važnost koja je pridavana takvim trivijalnostima nije bila toliko osobitost jednog jedinog zvanja koliko duhovna navada cijeloga doba, posljedica skolastičke obuke i skolastičkih metoda ispitivanja koje nisu ništa manje kvarile pravo od bogoslovlja. Pa ipak, pomoćni status svih drugih znanosti i disciplina u odnosu na teologiju čini upravo nju poglavito odgovornom za tu kobnu sklonost.

13 Lat.: klerički, svećenički red.

14 Riječ je o rodu mravljih kukaca (mravara), poput mravastog kornjaša (*Clerus formicarius*).

Chassenée također razlikuje kaznenu i preventivnu svrhu gonjenja životinja, nametanje kazni za zločine koje su počinile i poduzimanje mjera opreza kako bih ih se spriječilo da nanose štetu. Na taj način pokušava izbjeći prigovor da životinje nisu sposobne počiniti zločine jer nisu obdarene sposobnostima razuma. Potom kreće pokazati da „stvari koje nisu dopustive u vezi s već počinjenim zločinima dopustive su u vezi sa zločinima koji će se tek počiniti kako bih ih se spriječilo“. Tako laik ne smije uhititi duhovnika za prekršaj koji je u potpunosti izvršen, ali ga smije ščepati i zadržati da spriječi izvršenje prekršaja. U takvim slučajevima podređeni smije prisiliti i ispraviti nadređenog; čak i stvorenje bez razuma smije zauzdati ljudsko biće i onemogućiti ga u počinjenju nedjela. Da bi ilustrirao taj pravni argument, navodi primjer iz Svetog pisma, kad je „Bileama, proroka i slugu Svevišnjega, ukorila magarica“.<sup>15</sup>

Kao i obično Chassenée nastoji potkrijepiti svoj argument citiranjem biblijskih tekstova i iznošenjem slučajeva iz književnih legendi. Ostavlja nedirnutim područje zoopsihologije, koje bi mu dalo bolje gradivo za osvjetljavanje njegove teme, jednostavno stoga što mu je bilo nepoznato. Ako se zločin sastoji u činjenju djela koja su štetna za druga emocionalna bića, sa sviješću da su takve radnje pogrešne, niže su životinje onda svakako krive za kaznene prekršaje. Dobro je poznata činjenica da ptice, zvjerad i kukci, koji skupa žive u zajednici, imaju stanovita pravila stvorena da podupiru opće dobro stada, čopora ili roja, a njihovu povredu koju počine pojedini pripadnici kažnjavaju tjelesnom ili smrtnom kaznom, ovisno o tomu što slučaj zahtijeva. Jednako tako je neporecivo da domaće životinje često čine zločine protiv čovjeka i odaju svijest o prirodi svojih postupaka

---

<sup>15</sup> Brojevi 22:28-30; 2. Petrova 2:15-16 (*Jeruzalemska Biblija*, 169, 1740).

pokazujući strah od otkrivanja ili nastojeći prikriti učinjeno. I čovjek priznaje njihovu moralnu odgovornost zadajući im kaznu, a ponekad mu se čini opravdanim da nepopravljive prekršitelje, opakog bika, kradljivu mačku ili psa koji ubija ovce, usmrte po kratkom postupku. Dakako, ta je vrsta kazne prvenstveno preventivna, no ipak je izazivaju već počinjena djela i nije sasvim lišena elemenata odmazdne pravde. Takav je postupak međutim proizvoljan i autokratski i, da se sustavno primjenjuje protiv ljudskih bića, bio bi prokazan kao nepodnošljivo silništvo. Chassenée ustraje u tomu da se kazna ni u kom slučaju ne smije nametnuti osim sudskom odlukom i u potkrjepu tom načelu upućuje na apostola Pavla, koji kaže da „se grijeh ne ubraja kad nema zakona“<sup>16</sup>. Čini se kako on misli da bi svaka tehnička pogreška upropastila čitav postupak i crkvenu zabranu svela na puki *brutum fulmen*<sup>17</sup>. Stavlja li tako velik naglasak na pridržavanje pravnih formi, što nam se u kaznenom gonjenju doima karikaturom i farsom pravde, to je stoga što ih smatra bitnim za djelotvornost izopćenja. Najneznatniji pogrešan izgovor riječi, netočno naglašavanje ili kriva intonacija u izricanju čini dovoljni su da se čarolija raskine i poništi okultno djelovanje magije. Manjak jedne jedine karike kida vezu i uništava poveznu snagu lanca; sve mora biti „dobro promišljeno, dobro rečeno i dobro učinjeno“, ali ne etički, nego obredno, kao što propisuje stara avestička formula: *humata hukhta huvaršta*<sup>18</sup>. Sva mrmljanja i poze, kojima je popraćena izvedba brahmanskog žrtvovanja ili katoličke mise, ili bilo koje drugo zazivanje, imaju značenje i ništa se ne smije izostaviti a da se ne upropasti savršenstvo

16 Poslanica Rimljanima 5:13 (*Jeruzalemska Biblija*, 1609-1610).

17 Lat.: tupa sila, tj. izlišna prijetnja.

18 Bit Zaratustrina (Zoroasterova) učenja, koja u prijevodu na hrvatski glasi: dobre misli, dobre riječi, dobra djela.